

פרשת פי תשא — מחצית השקל

ההגרלות שעורכים בבית המקדש לראות מי יזכה בעבודות הקודש, מתבצעות על ידי ספירת אצבעות הכוהנים. שואלים חז"ל במסכת יומא (כב:): מדוע אין סופרים את הכוהנים עצמם? והתשובה היא שאפילו לצורך מצוה אסור למנות את ישראל עצמם בצורה ישירה, אלא רק על ידי אמצעי.

אנו לומדים זאת מהציווי בפרשת שקלים שבתחילת פרשתנו: "פי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם, ונתנו איש פקר נפשו לה' בפקד אתם, ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם. זה יתנו כל העבר על הפקדים מתצית השקל בשקל הקדש... מכן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'... ולקחת את כסף הפפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על עבדת אהל מועד, ויהיה לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשתיכם" (ל יב–טז).

פירש רש"י: אם רוצים לספור כמה אנשים יש בעם ישראל, אסור לספור אנשים באופן ישיר, אלא כל אחד ייתן מחצית השקל, ועל ידי ספירת השקלים נוכל לדעת את מספר בני ישראל. את שקלי הכסף שאספו מכל הגברים מגיל עשרים ומעלה, נותנים תרומה לה', ומהם הכינו את אדני הכסף של המשכן.

הטעם לכך הוא שאם סופרים אנשים ישירות, יהיה בהם עין הרע, והם עלולים להיפגע ולמות במגיפה כמו שקרה בימי דוד, ח"ו; לכן סופרים על ידי שקלים.

במסכת תמיד (לב.) מסופר שאלכסנדר מוקדון שאל את זקני הנגב: "מה יעשה אדם ויחיה?"

אמרו לו: "ימית עצמו!"

שאל אותם: "ומה יעשה אדם וימות?"

והשיבו לו: "יחיה את עצמו!"

דבריהם מבוארים בפירוש המיוחס לרש"י שם: אם אדם יגביה את עצמו, יתגאה ויתרברב, מתוך כך יתנו בו הבריות עין רעה ויקנאו בו וימות; לכן לימדו חכמי הנגב שאדם הרוצה להאריך ימים, ישפיל את עצמו, יהיה צנוע ועניו, וכך יהיה אהוב על הבריות, ולא ימות טרם זמנו. וכך כותב הרב חיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכת ע אות ה) שעין הרע לא שולטת באדם עניו.

בחומש דברים (ח יא–יח) למדנו שהתרופה לגאווה היא לשוב ולזכור מיהו צור חיינו ומקור כוחנו: "וְיָרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ: פָּחִי וְנִעְצָם יְדֵי עֲשָׂה לִי אֵת הַסִּיל הַזֶּה! וְנִכְרַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנִּתֵּן לְךָ פֶּחַח לַעֲשׂוֹת חַיִּיל".

"פי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם", כשתרצה לערוך מפקד אוכלוסין, יש חשש מ"נשיאת ראש" והתרברבות: מִנְּנָן רַב וּגְדוֹל שֶׁל הָעַם עֲלוּל לְהִכְנִיס בְּלִבּ שִׁיכּוּרֵן כּוּחַ וְעוֹצְמָה, תְּחוּשַׁת גְּאוּוּה וְעֵין הָרַע (ראה

פירושי ר' יצחק אברבנאל ושב"ל). תרומת מחצית השקל למשכן ה' שמה את ה' ועבודתו במרכז מחנה ישראל, ומזכירה לעם ישראל את המקור ואת המטרה של כוחו וריבוי. כך מכפרת תרומת מחצית השקל על נפשות ישראל ומגינה עליהם שלא ייגפפו.

הענווה מרומזת בשיעור התרומה שציוה ה' לתת: כל אחד צריך לתת מחצית השקל ולא שקל שלם, ללמד שכל אחד צריך להרגיש שהוא עדיין לא שלם בעבודת ה', והוא הגיע רק למחצית ממה שנדרש ממנו.

בניגוד לתרומה לבניית המשכן שבפרשת תרומה, שהייתה תלויה בנדבת הנותן – כאן מחייבת התורה לתת מחצית השקל בדיוק, וזה מה שיכפר על נפשותיהם, ככתוב (ל טו): "הַעֲשִׂיר לֹא יִרְכָּה וְהַדָּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחְצֵי־הַשֶּׁקֶל, לְמַת אֶת תְּרוֹמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם".

משה התקשה במצנת מחצית השקל. על הפסוק: "זֶה יִתְּנוּ" (ל יג), פירש רש"י שהקב"ה הראה למשה מטבע של אש שהמשקל שלה מחצית השקל, ואמר לו "כזה יתנו".

שואל המהר"ל בפירושו "גור אריה": מה כל כך קשה ומסובך במצנת מחצית השקל, שהוצרך ה' להראות למשה מטבע של אש? ומתרץ שמשה התקשה איך תלויה כפרת הנפש במטבע ובמשקל שנקבעים על ידי בני אדם, לפיכך הראה לו הקב"ה מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, לומר שבשיעור זה יש חכמה אלהית.

רבי שלמה אפרים מלונצ'יץ מבאר בפירושו "כלי יקר" (ל יב) שדווקא תרומת מחצית השקל נקראת "תרומת ה'", כי כאן שכל ישראל שווים בו, עשיר כעני, אין מקום להתגאות אחד על חבירו; לעומת תרומות אחרות שלא נקבע בהם שיעור קבוע ומחייב לכולם, שעלול להתגבב אליהם קמצוץ גסות הרוח שהעשיר יתגאה על העני לומר לו "נדבתי גדולה משלך" – שם אין הקב"ה קורא את שמו עליה.

ומדוע המטבע שהראה הקב"ה למשה היה מאש? ענה על כך רבי אלימלך מליז'נסק בספרו "נועם אלימלך", שעם אש אפשר לעשות דברים טובים, כגון לבשל, ואפשר לעשות דברים רעים, כגון לשרוף; כך עם כסף, אפשר לעשות דברים טובים ואפשר לעשות דברים רעים.

לאור מה שאמרנו ששיעור מחצית השקל רומז על מידת הענווה, אפשר להוסיף שגם מידת הענווה היא כמו אש: היא יכולה לשמש לטוב, אך יש להיזהר מענווה פסולה שעלולה למנוע את האדם מעשיית טוב.

את היישום של פרשת שקלים מצאנו בספר שמואל. בספר שמואל (א טו ד) מסופר ששאל ספר את החיילים שיצאו למלחמה בעמלק באמצעות טלאים, כל לוחם לקח טלה מהצאן של שאול, ושאל ספר את הטלאים.

ובסוף ספר שמואל מסופר שדוד המלך ספר את העם ישירות בלי אמצעי, ובעקבות כך פרצה מגפה, ושבעים אלף מתו ביום אחד.

לפי רד"ק ור' יצחק אברבנאל, המפקד שערך דוד לא נצרך מבחינה ארגונית, אלא נבע מתוך יצר גאווה מסוים שהיה בלב דוד, וזהו השטן שהסית אותו (ככתוב בשמואל ב כד א ובדברי הימים א כא ג). וכך כותב רלב"ג, ר' לוי בן גרשום (שמואל ב כד א) שדוד המלך חטא בכך ששם את מבטחו בריבוי העם, "ולא היה ראוי שיבטח כי אם בה' יתברך לבדו".

נשאלת השאלה: הרי מי שחטא בספירת העם הוא דוד, אז מדוע עם ישראל נענש במגפה? שאלה זו עולה גם מתוך התפילה שהתפלל דוד: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל ה' בְּרָאתוֹ אֶת הַמְּלָאָךְ הַמַּכֶּה בָּעַם, וַיֹּאמֶר: הֲנִי אֲנֹכִי חָטָאתִי וְאֲנֹכִי הֶעֱנִיתִי, וְאֵלֶּה הַצָּאֵן מָה עָשׂוּ! תְּהִי נָא יְיָ בֵּי וּבְבֵית אָבִי!" (שם יז).

אלא עונים חז"ל, כמובא ב"ילקוט שמעוני", שעונש המגפה שבו מתו שבעים אלף מעם ישראל לא היה בגלל עריכת המפקד, אלא מפני שעם ישראל לא תבע את בניין בית המקדש. הם חשבו שאפשר להסתדר בחיים בלי שיש בית קבע להשראת השכינה בישראל.

מייד אחר תפילת דוד בא אליו גד הנביא ואמר לו שיבנה מזבח בגורן אֶרְנָה היבوسی. דוד קנה את המקום, שבו עתיד היה להיבנות המזבח בבית המקדש, הקריב שם קורבנות והמגפה נעצרה.

יוצא שחטא המפקד שנגרם משמץ גאווה של דוד, וחטא העם שלא ביקש לבנות את בית המקדש, קשורים זה לזה, והכל בא על תיקונו בהכנת מקום להשראת שכינה באופן קבוע בירושלים, ובמעשה הראשוני של הקרבת קורבן במזבח אף על פי שעדיין אין בית.

ומה איתנו? האם אנו תובעים את בניין בית המקדש?

אמרו רבותינו שמסיבה זו תיקנו אנשי כנסת הגדולה שבכל יום, לפחות שלוש פעמים, יבקש כל אחד על בניין בית המקדש, שנזכה לראות בבניינו במהרה בימינו.

כמו כן, בכל מפגש שלנו עם ענייני המקדש – בין בביקור במקדש מעט, בין בלימוד וקריאה בתורה של פרשת שקלים, ובין במנהג נתינת מחצית השקל או מנהגים אחרים זכר לחורבן המקדש – עלינו לזכור את העיקר: לעורר את הכמיהה שלנו ושל זולתנו להשבת שכינת ה' לציון.